

SECHS SCHÖNE BÜCHER + SIX BEAUX LIVRES + ŠEST LIJEPIH KNJIGA iliti MVMMENSCHANTZ DES TODES¹

Rad je inspiriran osobnom zbirkom autora, koja je trebala biti temelj privatnog Muzeja lijepo knjige, a čija je realizacija prekinuta zbog administrativnih prepreka. Sama ideja knjige kao muzealnog i umjetničkog predmeta već je više puta akcentirana u nekoliko radova autora pa je ovo više kombinacija lijepo i rijetke knjige kao izvora novih spoznaja iznesena na osoban način, kako je zbirka i nastajala. Zbog veličine teksta i količine ilustracija u ovom broju Osječkog zbornika objavljujemo drugu trećinu rada.

Ključne riječi: lijepa knjiga, ilustracija, umjetnici, književnici, tiskarska tehnika, slikarska tehnika, vrste papira, tipografija, ex libris, posveta.

Dr. sc. Mladen Radić

Vukovarska cesta 20
HR-31000 Osijek
mladen.radic.raga@gmail.com

Stručni rad
UDK: 002(02.027.6)

¹ Prvi dio rada objavljen je u Osječkom zborniku 36(2021), str. 81-95.

Pojam „lijepa knjiga“ često se veže uz Henryja D. Kahnweilera koji 1909. godine započinje izdavati seriju knjiga poznatih avangardnih/suvremenih pisaca (Guillaume Apollinaire, Max Jacob, André Malraux, Erik Satie, Gertrude Stein, Tristan Tzara, Maurice de Vlaminck i dr.) koje ilustriraju avangardni/suvremeni slikari (André Derain, Pablo Picasso, Fernand Léger, G. Braque, E. Lascaux, Juan Gris, Maurice de Vlaminck). Prva u seriji bila je prva knjiga Guillaumea Apollinarea „L'Enchanteur pourissant“ (Čarobnjak koji propada), ujedno i prva knjiga koju je ilustrirao André Derain (32 drvoreza; otisnuto 100 primjeraka, 25 na japanskom i 75 na holandskom papiru; cijena 80 i 40 franaka). U povodu 50 godina edicije D.-H. Kahnweilera izdan je 1959. godine sjajan mali katalog u Galerie Louise Leiris (13. studenoga – 19. prosinca 1959). Galerie Leiris zapravo je nasljednik Kahnweilerove galerije koja je od 1920. godine nosila naziv Galerie Simon, po njegovu tihom partneru Andréu Simonu. Njegov me sadržaj natjerao da započnem „sumanutí projekt“ prikupljanja lijepih knjiga. O katalogu će biti više riječi u ovoj trećini rada.

No sam pojam „lijepa knjiga“ zapravo zvuči općenito i taj dualizam tekst - slika osobito je važan u rukopisnim knjigama srednjeg vijeka, ali i nakon pronalaska tiskarskog stroja u Europi. Dugo su knjige i ilustracije tiskane bez otisnutih ukrasnih korica, ali i bez boja (15. - 18. stoljeće). Samo su rijetka i skupa izdanja ručno „doslikavana“, odnosno kolorirana. Tek pronalaskom litografskog tiska i bakrotiska u boji (William Blake) krajem 18. i početkom 19. stoljeća tisak u boji postaje dostupniji, ali i dalje tehnološki kompliciran. Ofsetni tisak uvodi boju kao relativno jednostavniji postupak u izradi ilustracija u boji, no pojedina umjetnička izdanja i dalje često koriste klasične grafičarske tehnike bakropisa, drvoreza, litografije i slično te zapravo postaju umjetnička djela uvezana u knjige i dostupna širokoj publici.

Posebno treba naglasiti da reprodukcije umjetničkih radova u koloru nikada nisu vjerna replika originala, a često su i daleko od toga te promatrača zapravo dovode u zabludu. Sjajan je bio umjetnički projekt ak. slikara grafičara Domagoja Sušca koji je na 21. Slavenskom bijenalu i 6. hrvatskom trienalu grafike 2012. godine izložio desetak reprodukcija autoportreta Vincenta van Gogha iz različitih publikacija, koje su sve bile različite.

Ovdje sam izabrao „magičnu formulu 6+6+6“ kao izbor iz naše male zbirke lijepih knjiga i publikacija kako bih pokušao dočarati termin „lijepa knjiga“, ali i zato što sam izabrao knjige koje imaju neke poveznice s našim umjetnicima, književnicima, osobama i događajima, a koji su u njima ostavili trag na različite načine. Otisnuti sadržaj ovdje je uglavnom samo ilustracija ilustracijama, a zabilješke, posvete, naslovnice, ilustracije, podaci o knjizi kao predmetu (broj komada, vrsta papira, izdavač, tiskar, cijena i sl.) zapravo su tema ili zagonetka koju je trebalo razotkriti.

SIX BEAUX LIVRES

Katalog knjižare kao reklamni proizvod možda ne zvuči i ne izgleda kao knjiga. Ovaj kojim započinjemo prikaz drugih šest knjiga, na francuskom jeziku, možda bi se prije nazvao brošura, ali i one se uvode u knjižničarske kataloge kao knjiga pa stoga nema ni formalne prepreke. Osobito ako je riječ o proizvodu koji svojim sadržajem reklamira knjige surrealista, odnosno nadrealista nastalih krajem dvadesetih i početkom tridesetih u Parizu.

Katalog knjiga pod naslovom „**LES LIVRES Surréalistes**“ / ainsi que LES PUBLICATIONS SURREALISTE / sont toujours en vente à la **LIBRAIRIE JOSÉ CORTI**, 6 rue de Clichy, PARIS (IX.) / Téléphone : Trinité 36 – 67 (Nadrealističke knjige, kao i nadrealističke publikacije / i dalje su u prodaji u KNJIŽARI JOSÉ CORTI, potom slijede adresa i telefon), izdan je 1931. godine, iako to nigdje nije eksplicitno navedeno. To je jasno iz najave za izdanja u sljedećoj, 1932. godini. Katalog je otisnut na žućkastom papiru, mekih korica i uvezan s tri klamerice na 16 stranica formata 22,2 x 13,5 cm u tiskari Imp. Union, 13 rue Méchain, Paris. Godinu dana ranije otisnut je katalog iste knjižare, sadržajno znatno drugačiji.

José Corti¹ (Jose Corticchiato, 1895. – 1984.) osnovao je svoju knjižaru 1925. godine te započeo posao izdavanjem knjiga svojih prijatelja Andréa Bretona, Paula Éluarda i Luisa Aragona. Od 1935. godine ova legendarna izdavačka kuća nalazi se na adresi 11 rue de Medicis, Paris. I danas postoji nakon dosta problema krajem 20. stoljeća.²

Sl. 1. Naslovna ilustracija Maxa Ernsta na koricama kataloga

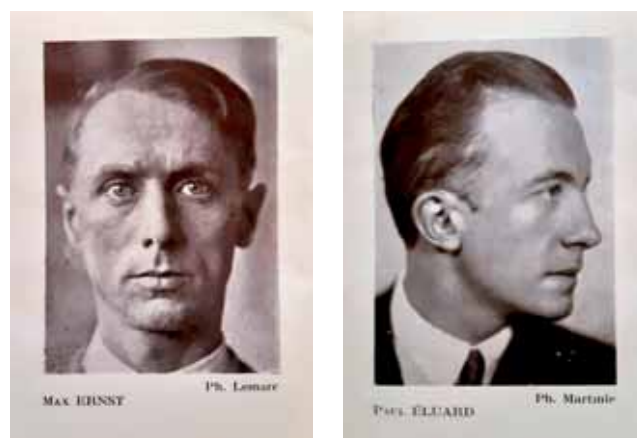
¹ https://fr.wikipedia.org/wiki/Jos%C3%A9_Corti

² <https://www.livreshebdo.fr/article/les-editeurs-associes-reprennent-la-librairie-jose-corti>

Katalog iz 1931. godine svakako spada u rijetka i tražena bibliofilska izdanja iz više razloga. Naslovnu ilustraciju je upravo za katalog izradio Max Ernst.

Max Ernst (Brühl kod Kölna, 24. 4. 1891. – Pariz, 1. 4. 1976.) treći je od devetero djece u katoličkoj obitelji, u kojoj je otac utjecao na njega da počne slikati. Upisuje 1909. godine na Sveučilištu u Bonnu filozofiju, povijest umjetnosti, književnost, psihologiju i psihijatriju. Iste godine počinje slikati, a 1911. upoznaje Augusta Mackea i pridružuje se Die Rheinischen Expressionisten. Na njega utječu djela Picassa i postimpresionista Van Gogha i Gauguina, a 1912. i 1913. godine izlaže na nekoliko skupnih izložbi. Sljedeće, 1914. godine susreće Hansa Arpa i nastaje prijateljstvo koje je potrajalo 50 godina. Iste godine završava studij i započinje Prvi svjetski rat koji duboko utječe na njegov život i rad. Bio je na Zapadnom i Istočnom frontu, ali kao kartograf ipak uspijeva slikati. Pod utjecajem ratnih strahota kaže: „1. kolovoza 1914. M. E. je umro. Uskrsnuo je 11. studenoga 1918.“ U ratu su poginuli August Macke i Franz Marc. Nakon povratka u Köln prvi se put ženi (Luise Straus). Posjećuje Paula Kleea u Münchenu i studira slike Giorgia de Chirica. Pod njegovim utjecajem (i pod utjecajem kataloga za narudžbu robe poštom i kataloga s uputama za upotrebu) izrađuje prve kolaže (collage; poznati „Fiat modes“, portfolio litografija). Iste godine socijalni aktivist Johannes Theodor Baargeld sa suradnicima osniva Dada grupu. Zajedno s njim izdaju nekoliko kratkotrajnih časopisa (Der Strome, Die Schammade) i organiziraju dadaističke izložbe. Dobiva sina Ulricha Jimmyja Ernsta i rastaje se od prve supruge. Susreće pjesnika Paula Éluarda 1921. godine i s njim ostaje prijatelj cijeli život. Éluard kupuje dvije njegove slike („Celebes“ i „Oedipus Rex“) i izabire šest njegovih litografija kao ilustracije za zbirku poezije „Répétitions“. Iste godine susreće i Andréa Bretona i surađuje u časopisu Littérature. Od 1922. godine ilegalno živi u Francuskoj u intimnoj vezi s Éluardom i njegovom suprugom Galom („ménage à trois“). Radi razne teške poslove kako bi preživio. Éluard se 1923. seli u Eaubonne, gdje Ernst oslikava murale. Iste su mu godine radovi izloženi u Salon des Indépendants. Nakon kratkog boravka u Saigону i trzavica s Éluardom vraća se krajem 1924. godine u Pariz i potpisuje ugovor s Jacquesom Viotom koji mu omogućuje posvećenost slikanju te 1925. godine osniva Studio u 22 rue Tourlaque. Iste godine pronalazi tehniku frottage i grattage (na slici „Forset and Dove“ u Tate Modern). Sljedeće godine surađuje s Joanom Miróom (s kojim otkriva tehniku grattage). Istražuje i tehniku decalcomania koja se temelji na stiskanju boje između dvije površine. Razvija fascinaciju pticama koje su prevladavajući motiv u njegovim radovima. Njegov alter ego „Loplop“ je ptica i često se pojavljuje u kolažima. Kontroverzu izaziva slikom „The Virgin Chastises the Infant Jesus before Three Witnesses: André Breton, Paul Éluard and the Painter“. Ponovno se ženi 1927. godine (Marie-Berthe Aurenche). Pojavljuje se u filmu nadrealističkog redatelja Luisa Buñuela, „L’Age d’Or“, iako to u katalogu knjižare José Corti nije navedeno

kod Buñuela. Druži se s Albertom Giacomettijem 1934. godine i počinje izrađivati skulpture. Američka bogata nasljednica i umjetnički patron Peggy Guggenheim 1938. godine nabavila je nekoliko Ernstovih radova i izložila ih u svojoj novoj galeriji u Londonu. Uoči rata interniran je kao „nepoželjni stranac“ u Camp des Milles pokraj Aix en Provence, ali uz pomoć prijatelja (Éluard, novinar Varian Fry) je pušten. Nakon okupacije Francuske hapsi ga Gestapo, ali uz pomoć Peggy Guggenheim i Frya uspijeva pobjeći u SAD, gdje se krajem 1941. godine vjenčao s Peggy. Zajedno s Marcelom Duchampom i Marcom Chagallom, koji su također izbjegli pred ratom u Ameriku, razvija apstraktni ekspresionizam. Ponovno se ženi (Dorothea Tanning) u zajedničkoj ceremoniji s fotografom i umjetnikom Manom Rayem i njegovom suprugom Juliet P. Brower.³ Žive na ranču u divljini (Sedona, Arizona) u zabačenom dijelu Arizone, gdje ga posjećuju i poznati umjetnici Henri-Cartier-Bresson (fotograf) i Yves Tanguy. Završava knjigu „Beyond Painting“. Postaje financijski uspješan. Od 1950-ih uglavnom živi u Francuskoj. Nagrađen je Velikom nagradom Biennale di Venezia 1954. godine. Umro je u 84. godini u Parizu i pokopan je na poznatom pariškom groblju Père Lachaise. U dokumentarnom filmu Petera Schamonija „Max Ernst“ iz 1991. godine mogu se vidjeti intervju s umjetnikom, slike, skulpture i memoari Dorothee Tanning i njegova sina iz prvog braka Jimmyja. Velika retrospektiva Maxa Ernsta održana je 2005. godine u Metropolitan Museum of Art. Njegov sin Jimmy, također poznati apstraktni ekspresionistički slikar, izdao je memoare „A Not-So-Still Life“ netom prije svoje smrti 1984. godine. Unuk Eric i unuka Amy su također umjetnici i pisci.⁴ Iako je o Maxu Ernstu objavljeno mnogo knjiga i članaka, ipak treba uživo vidjeti njegove radove pa predlažem da još jednom zajedno posjetimo Peggy Guggenheim Museum u Veneciji, koji je blizu, a da ovaj nadasve zanimljiv i krhak katalog prestanemo „mučiti“ i stavimo ga u plastičnu foliju u tamu police.

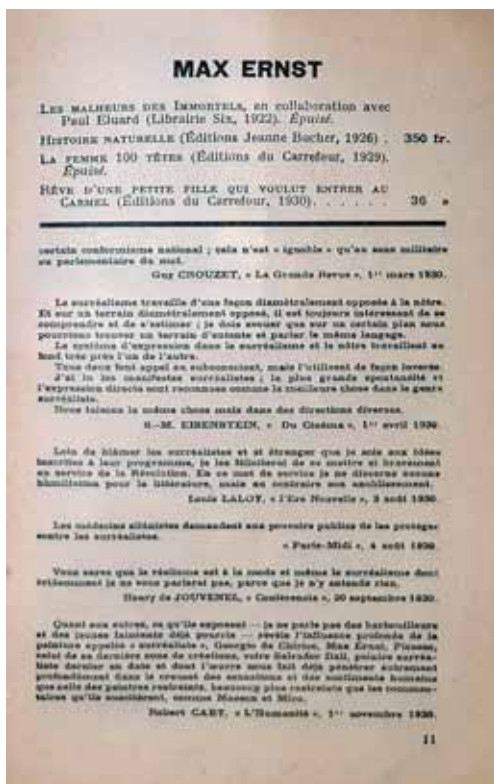
Sl. 2 a, b. Fotografije Maxa Ernsta i Paula Éluarda iz Kataloga

³ S Man Rayom je surađivao i kod izrade kataloga knjižare José Cortia, iako ga on nije portretirao (fotografirao).

⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Max_Ernst

Max Ernst je umjetnik na kojeg zaista vrijedi potrošiti vrijeme, riječi i papir jer on nije bio samo umjetnik koji je pomicao granice i vodeća figura moderne ili avangardne umjetnosti 20. stoljeća (Dada, nadrealizam, apstraktni ekspresionizam) više od 60 godina u Europi i SAD-u, nego široko obrazovani i znatiželjni, ludički tragatelj za novim, neobičnim, utjecajnim, šokantnim, bajkovitim i tehnički novim. Njegov intelekt i istraživači nerv daleko nadilazi klasično shvaćanje slikarstva i umjetnosti općenito. Utjecaj brojnih najvažnijih europskih umjetnika i književnika na njega i njegov na njih bio je iznimno važan te je ostavio kapitalna književna i likovna djela 20. stoljeća koja su danas „klasični“ književnosti i umjetnosti u brojnim muzejima i knjižnicama svijeta. I meni je osobno intrigantan, tajanstven i neobičan, kakav je bio i cijeli njegov društveni, umjetnički i privatni život pa mu posvećujem malo više prostora, iako su to uglavnom već poznate i objavljene riječi.

Koncept kataloga je svakako inovativan i ilustrativan. Nakon imena i prezimena književnika, odnosno autora, navedeni su naslovi djela koja se nude s naznačenim cijenama. Za prodana izdanja navedeno je da je tiraža iscrpljena/rasprodana (Épuisé). Posebno su istaknuta izdanja knjižare (Éditions surréalistes). Kod pojedinih autora najavljuju se naslovi koji će biti izdani 1932. godine. Ispod debele crne linije navedeni su brojni izvaci iz kritika u dnevnom tisku s imenom autora osvrta, nazivom novina i datumom izlaska. Među autorima kritika su i poznati književnici kao što su André Gide, Henri Barbusse, Jean Cassou i drugi.

Sl. 3. Stranica Maxa Ernsta

Svaki je autor predstavljen na jednoj stranici s fotografijom malog formata (7,5 x 4,5 cm) otisnutoj na papiriću, s obje strane po jedan portret (format papirića 9,1 x 6,8 cm). Pet portreta snimio je Man Ray (Maxime Alexandre, Luis Aragon, Benjamin Péret, Tristan Tzara, Luis Buñuel), a ostale autore (André Breton, René Char, René Crevel, Salvador Dalí, Paul Éluard, Max Ernst, Pierre Unik) portretirali su Henri Manuel, Ph. Delcamp, Ph. Matinie, Ph. V. H., Ph. Lemare i Ph. Lorelle.

Na stranicama 8 i 9, u sredini kataloga, navedene su publikacije nadrealista, časopisi i knjige s opisom sadržaja, cijenama i kritikama (Le Surréalisme / Au Service de la Révolution, L'Immaculée Conception, Ralentir Travaux i dr.). Pojedini primjerci knjiga Andréa Bretona i Paula Éluarda (L'Immaculée Conception), odnosno Andréa Bretona, Renéa Chara i Paula Éluarda (Ralentir Travaux) tiskani su u maloj nakladi i kao luksuzni primjerci na posebnoj papiru (kineskom, japanskom, nizozemskom Van Geldern) i s potpisima autora, naravno uz daleko višu cijenu (od 150 do 1000 franaka!).

Sl. 4. Katalog, str. 8 i 9

Treba spomenuti da su u katalogu navedena i starija izdanja nabrojanih autora (Paul Éluard, Le Devoir et L'Inquiétude, Gonon, 1917.; André Breton, Mont de Piété, Au Sans-Pareil, 1919. i dr.), ali ona su uglavnom rasprodana (Épuisé). Cijene se kreću uglavnom od 15 do 30 franaka. Od izdanja čija je cijena viša od 100 franaka treba izdvojiti „Mr Knife and Miss Fork“ Renéa Crevela (1931., Black Sun Press, na engleskom) koji je stajao 100 franaka, a ilustrirao ga je upravo Max Ernst, „La Femme Visible“ Salvadora Dalíja (Éditions Surréalistes, 1930.), koja je koštala 150 franaka, s ilustracijama autora; „Histoire Naturelle“ Maxa Ernsta (Éditions Jeanne Bucher, 1926.) stajala je 350 franaka i „Mouchoir de Nuages“ Tristana Tzara (Galerie Simon, 1925.), koju je ilustrirao Juan Gris, koštala je 350 franaka. Iako se ne navodi tiraža, osim kod ranije spomenuta dva izdanja na luksuznom papiru s potpisima autora, jasno je da je riječ o manjim nakladama, drugim izdavačkim kućama i da je cijena rezultat ilustracija.

Od knjiga s ilustracijama Maxa Ernsta i onih na kojima je surađivao navedene su još „Manifeste du surréalisme“ Andréa Bretona (Kra, 1929.) i „Les malheurs des immortels“ Paula Éluarda (Librairie Six, 1922.). Od Ernstovih djela navedena su u ponudi i „Rêve d'une petite fille qui voulut entrer au Carmel“ (Editions du Carrefour, 1930.) za 36 franaka, dok je naslov „La femme 100 têtes“ (Editions du Carrefour, 1926.) rasprodan.

Posebno je zanimljiva zadnja stranica („korice“) na kojoj je u obliku tablice s naslovima „čitati“ i „nečitati“ navedeno 56 autora koje treba čitati i 59 onih koje ne treba, ali u posljednjem retku je dodano: „etc., etc., etc...“. Među onima koje treba čitati, uz ostale, navodi: Heraklit, Rousseau, Diderot, Kant, Sade, Hegel, Marx, Engels, Baudelaire, Rimbaud, Hamsun, Freud, Lénine, Apollinaire, Mayakovsky, Chirico i druge. Među one koje ne treba čitati, uz ostale, navodi: Platon, Virgil, St. Thom. d'Aquin, Rabelais, Molière, La Fontaine, Voltaire, Schiller, Balzac, Verlaine, Verne, Claudel, Proust, d'Annunzio, Malraux, Kipling, Gandhi!

Kako je Paul Verlaine naveden kao književnik čija djela ne treba čitati, mi ćemo se toga pridržavati pa ćemo samo prikazati ljepotu knjige s pjesmama „Parallèlement/Chanson pour elle“ izdane 1936. godine u Parizu. Knjiga je „stigla“ iz Beograda s internetskih stranica i u svakom elementu predstavlja „beaux livre“. Cijena nije bili ni približna onima s „buvljaka“, ali vjerojatno sam na vrijeme reagirao pa sam ipak postao ponosni vlasnik. Knjiga je uvezana naknadno u vrlo luksuzne, odlično sačuvane korice od crne kože (dobra imitacija?), na hrptu s izbočenim vezicama i uglovima (20 x 16 cm). Papir je maslinastozeleni („flekav“), marmorizirani. Hrnat između izbočenih vezica ilustriran je zlatotiskom s autorom, naslovom i četiri utisnute zlatne ruže. Koža je odvojena od papira tankom zlatnom linijom. Sve ukazuje na to da je malo listana, odnosno čitana i vjerojatno je na polici za knjige bila dobro zaštićena. Predlist i zalist su od svjetlozelenog papira, a knjižni blok od tvrdog, žućkastog papira s nejednakim, djelomično rukom obrezanim/razrezanim stranicama. Jezik francuski, tipografija lijepa, s velikim fontom i marginama. Knjiga poezije Paula Verlainea izašla je u ediciji Collection Baldi „Les Contemporains“ izdavača Rombaldija, 184 Boulevard Sain-Germain, Pariz, sa 169 stranica. Iza naslovnice i ponovljenog naslova, kako je uobičajeno u francuskim izdanjima tog razdoblja, sitnim fontom u malom pravokutnom obliku (?) navedeni su osnovni podaci o izdanju: ovdje knjigu nazivaju „Parallèlement et chansons pour elle“, prvo izdanje kolekcije Baldi „Les contemporains“ („Suvremenici“), ilustracije Édouard Chimot, a tiskanje je dovršio glavni tiskar u Argenteuilu, Robert Coulouma, glavni direktor H. Barthelemy, 1. travnja 1936. godine. Dvadeset primjeraka otisnuto je na papiru Japon Muller, pedeset na holandskom, a tri tisuće na „verge de voiron“, sve numerirane. Naš je primjerak otisnut među posljednjima i nosi broj 2925.

Iz naslovnice doznajemo da je knjiga ilustrirana s pet originalnih kompozicija u boji Édouarda Chimota otisnutih u tehnici heliogravura. Na stražnjoj strani predlista, u samom lijevom, gornjem uglu, vrlo sitnim slovima utisnut je pečat uvezivača: Bound by W. H. Smith and sons Ltd⁵ pa je jasno da je riječ o luksuznom, naručenom (?) uvezu poznate londonske knjižare osnovane 1792. godine (Walton Henry Smith), koja i danas postoji s razvijenom maloprodajnom mrežom. Da je tomu tako svjedoči i veliki ex libris na prvom predlistu „EX LIBRIS-VOISLAV J. VOUTCHKOVITCH“ poznatog srpskog povjesničara i diplomata Vojislava J. Vučkovića.

Knjiga zapravo počinje još jednom naslovnicom, kojoj prethodi sjajan portret Verlainea u tehnici heliogravure, te se stoga, kao i kod svake ilustracije, uočavaju otisnuti rubovi ploče za otisak kao i kod bakropisa ili litografije. Verlaineov portret je u knjizi napravljen prema poznatim fotografijama sa šalom, snimljenim pred kraj njegova relativno kratkog života (umro od tifusa). U pozadini portreta je glava bika s ljudskim likom, koja vjerojatno asocira na Verlaineov karakter.

Sl. 5. Chimotov portret Paula Verlainea

Paul Verlaine (Metz, 30. 1. 1844. – Pariz, 8. 3. 1896.)⁶ od 1851. godine živi u Parizu te se kao pjesnik pridružuje parnasovcima. Upoznao je A. Rimbauda s kojim je bio u intimnoj vezi 1871. godine, a nakon jedne svađe i pokušaja ubojstva proveo je u zatvoru od 1873. do 1875. godine. Nakon kraćeg boravka u Engleskoj (nastavnik) vraća se 1881. godine u Pariz, gdje živi boemski. Prvu zbirku objavio je još 1866. godine, „Poèmes saturniens“. Intimno prijateljstvo s Rimbaudom utječe na njegovu zbirku

⁵ <https://www.whsmithplc.co.uk/about-us/history-heritage>

⁶ Verlaine, Paul. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 10. 5. 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64340>>.

„Romances sans paroles“. Povratak katoličanstvu utječe na zbirku „Sagesse“ (Mudrost) 1874. godine. Postupno stječe ugled. Objavljuje pjesmu „Art poétique“ u kojoj 1882. godine iskazuje svoju poetiku te upotrebu neparnog stiha i napuštanje rime u korist asonancije. Pjesma postaje svojevrsan manifest simbolizma. Slijede zbirke „Jadis et Naguère“ (Nekad i sad) 1884., „Amour“ (Ljubav) 1888. i „Parallèlement“ (Usporedo) 1889. godine. U zbirci „Ljubav“, osim vjerski nadahnutih pjesama, izražava tugu za učenicom Lucienom Létinoisom, s kojim je također imao aferu. Treća je zbirka erotskih i boemskih pjesama, a naše izdanje poznati francuski slikar i ilustrator Chimot sjajno oslikava aktovima zamamnih žena u erotskim pozama, a u stilu art décoa. Od proznih djela izdvajaju se „Les Poètes maudits“ (Prokleti pjesnici) iz 1883. godine i „Confessions: notes autobiographiques“ (Ispovijesti: autobiografske bilješke) iz iste godine. Verlaine je začetnik tzv. prokletih pjesnika (A. Rimbaud, S. Mallarmé i dr.) i ostvaruje pjesnički impresionizam. Začetnik je simbolizma, a njegov slobodni stih je revolucionirao poeziju.

Na početku knjige reproduciran je Avertissement (Oglas, Upozorenje) Paula Verlainea iz listopada 1893. godine i predgovor prvom izdanju iz 1889. godine. Ilustracije su zaštićene poluprozirnim flispapirom (paus-papirom?) i potpisane su „Chimot“. Na kraju, na prvoj praznoj stranici rukom, grafičkom je olovkom upisano „R 2676“ i „No 10.“.

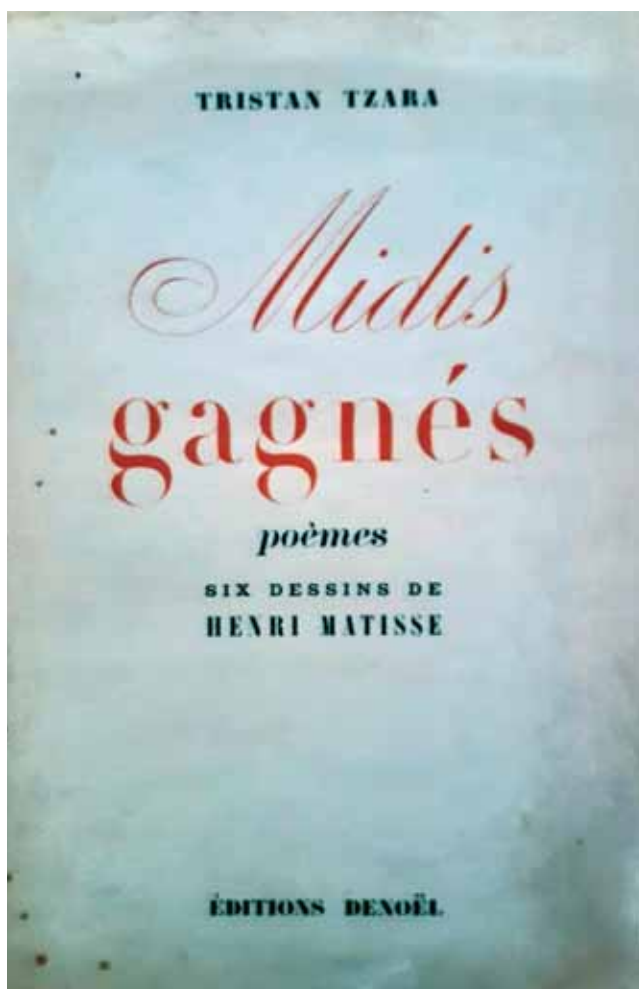
Sl. 6 a, b. Dvije ilustracije iz knjige (uz str. 94 i 124)

Édouard Chimot (Lille, 26. 11. 1880. – Pariz, 27. 6. 1959.) nije bio samo slikar i ilustrator, nego i urednik koji objedinjava neke izvanredne talente i pruža im povjerenje. Prvi put izlaže relativno kasno, 1912. godine. U Pariz odlazi početkom 20. stoljeća te uz rad slika i uči sve o tisku. Živi na Montmartreu i slika „male izgubljene djevojke“ (André Warnod). Nakon što je bio mobiliziran gotovo pet godina, već 1919. stvara gravure za knjigu „Les Après-midi de Montmartre“ Renéa Baudua. Slijede ilustracije za „L’Enfer“ Henrija Barbussea, „Mouki le Délaissé“ Andréa Cuela i druge od 1920. do 1922. godine. Osniva 1921. godine časopis La Rosaie: Revue des Arts et des Lettres, koji ubrzo prestaje izlaziti. Između 1923. i 1931. godine postaje umjetnički direktor Les Editions d’Art Devambe, u kojoj izlazi niz knjiga koje ilustriraju poznati umjetnici kao što su Pierre Brissaud, Edgar Chahine, Tsuguharu Foujita i drugi. Neke je tekstove izabrao za sebe, kao što su „Parallèlement“ i „Les Belles de nuit“ Muricea Magrea i dr. Napravio je barem dva filma u 1920-im („L’Orniere“ i „Survivre“). Suradivao je s brojnim književnicima i umjetnicima, među ostalima i s nadrealistom Gilbertom Lélyjem. Svjetska ekonomska kriza dokrajčila je i Chimota te su prestala izlaziti moderna, limitirana izdanja. Drugi svjetski rat proveo je u Barceloni, gdje su nastala lijepa izdanja na španjolskom. Umro je 1959. godine u Parizu. Bibliografija Chimotovih ilustriranih knjiga izdana je 1991. godine.⁷

⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/%C3%89douard_Chimot J. L. Bernard, Édouard Chimot, 1880-1959: Bibliographie des oeuvres illustrés, (J-L Bernard, 1991).

Tristan Tzara zvuči neobično, što je on u svakom pogledu i bio. I njegova se fotografija nalazi u opisanom katalogu knjižare Joséa Cortija, kao i popis izdanih i ponuđenih radova. Njegova knjiga pjesama „Midis gagnés, poèmes“, sa šest crteža Henrija Matissea (Les éditions Denoël, 19 rue Amélie, Paris), izdana je 1939. godine, točnije 30. svibnja otisnuta je na tiskarskim prešama Chassaing de Nevers, kako piše na kraju knjige. I ta je knjiga napravljena za bibliofile, ali u našu je zbirku došla u relativno lošem stanju, osobito uveza (bijeli konac), a stranice su po rubovima dobile smeđi ton. Srećom, listovi s ilustracijama, kao i cijeli uvez, u izvrsnom su stanju, što se za korice ne može reći. Format je nešto veći (25 x 18 cm), a korice od mekanog kartona su s dosta flekica, patine i oštećenja rubova i uglova. Hrbat je dosta oštećen, ali sa sačuvanim tekstom i, što je važno, cijenom: TRISTAN TZARA/ poemes/ Prix: 25 fr./DENOËL Editeur/ Paris 1939. Na stražnjim koricama, u donjem desnom uglu u položenoj rombu spojeni su inicijali „MH“ i ispod broj 08.420, sve u crvenoj boji. Korice su s crvenim naslovom s dva različita fonta. I sve ostale riječi su u različitim fontovima i veličinama.

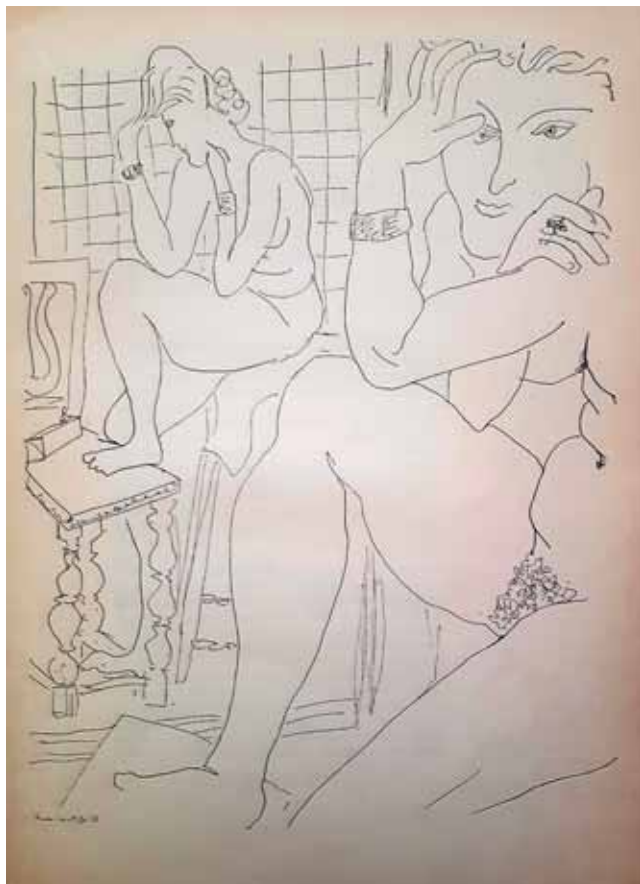
Sl. 7. Korice „Midis gagnés“

Na desnom predlistu grafitnom olovkom napisan je broj 42898 i cijena 1400 (kuna), koju mi, naravno, nismo platili ni približno toliko. Poslije stranice s čistim, crnim naslovom: Midi gagnés, na sljedećoj stranici (str. 4) popis 14 djela istog autora izdanih od 1916. godine („La première aventure céleste de Monsieur Antipyrine“ („Collection Dada“, 1916.) do „Le coeur à gaz“ (Editions G. L. M., 1938.). Na naslovnici je dodana adresa izdavača. Rukom nečitak potpis prvog vlasnika (Vrban?) i godina 1940. Na stranici br. 6 standardni podaci za francuska izdanja ovoga razdoblja, odnosno podaci o nakladi i vrstama papira: 28 primjeraka otisnuto je na papiru Hollande van Geldern i potpisao ih je autor i pisac; na početku knjiga sadrži original u tehnici suhe igle Henrija Matissea, koji je izgravirao Lacourière et Rayée (Rayée = vrsta dljeta za graviranje!) nakon tiska (?), 25 primjeraka posebno numeriranih i 3 primjerka izvan prodaje s imenima autora, ilustratora i izdavača te 1150 primjeraka na papiru vélin (običan relativno gladak papir rađen od drvene pulpe, nalik pergameni), od kojih je 1000 numerirano od 26 do 1025 i 150 primjeraka izvan prodaje numeriranih rimskim brojevima od I do CL. Naš primjerak nosi naknadno utisnut blijedi broj 320. U dnu te stranice piše: Copyright by Editions Denoël, Paris, 1939. Knjiga je otisnuta na 134 numerirane stranice s oznakom u dnu stranice za arke (9).

Tekst počinje velikim podnaslovom: „Abrege de la Nuit“ (Noćno drveće). Ostale cjeline su: „Les mutations redieuses“ (Crvene mutacije) i „Midi gagnés“ (Pokoreni jug). Font je sitan, margine velike i s dosta praznog prostora. Prvih petnaest pjesama je bez naslova te su označene rimskim slovima, kao i u sadržaju - označene rimskim brojem i prvim stihom/retkom.

Neke pjesme Tzara je posvetio prijateljima pa tako „Le jeu apprenti“ (Pripravnik) Henriju Matisseu, a „Sur le chemin des étoiles de mer“ (Na putu do zvjezdanih riba) Federicu Garciji Lorci, a cijela zbirka posvećena je Španjolskom građanskom ratu.

Matisseovi karakteristični crteži (6) nastali su od 1935. do 1938. godina (datirani i potpisani) te su otisnuti na istom papiru kao i tekst. Jasno je da nisu rađeni za ovu knjigu pa, prema tome, nisu ni posebno vezani uz tekstove pjesama. Nisu posebno numerirani nego su dio stranica koje nisu redovito obrojčivane pa prilikom kupnje i obrade treba pripaziti (nalaze se na sljedećim stranicama: 19. - portret podbočene žene; 37. - podbočena brada žene s pola lica; 55. - portret žene s pogledom u stranu; 73. - dva ženska akta; 91. - žena s vazom cvijeća; 111. - portret žene s krupnim očima i osmijehom).

Sl. 8. Dva ženska akta (str. 73)

Zapravo je neobično da se, uza sve podatke, u ovakvim knjigama gotovo nikada ne nalazi barem popis ilustracija s nazivima, ako ne i s tehnikom, formatom, godinom i sl. originala, ako nije rađena posebno za određeno izdanje.

Kako se ovaj rad ne bi pretvorio u prepisivanje podataka o književnicima i umjetnicima s interneta, evo smo nekoliko osnovnih podataka o Matisseu i Tristanu Tzari, iako su oni u odnosu na neke od umjetnika i književnika u ovome radu svakako mnogo važniji, ali i poznatiji.

Henri-Émile-Benoît Matisse (Le Cateau-Cambrésis, 31. 12. 1869. – Nica, 3. 11. 1954.) nakon studija prava pohađa École des Beaux-Arts i obrazuje se u atelijeru G. Moreaua uz mnoge druge mlade slikare (André Derain, Maurice de Vlaminck, Georges Braque, Raoul Dufy i dr.) s kojima uskoro sudjeluje u slikarskom pokretu fovizam te izlaže na Salonu neovisnih. Razvija se pod utjecajem neoimpresionista ili postimpresionista P. Signaca, P. Cézannea, P. Gauguina i V. van Gogha. Matisse svoje motive svodi na njihove bitne, simboličke oblike. Boju nanosi u čistim tonalitetima, bez tonskih prijelaza i zatvorenom linijom. Čest mu je motiv akt ili poluakt s egzotičnim ornamentiranim draperijama i sagovima, na što utječe njegovo studiranje maurske umjetnosti u Španjolskoj i put u Maroko (1912. i 1913. godine), kao i mrtve prirode s cvijećem i voćem. Poznanstvo s Picassom, kojega je upoznao 1906. godine, postaje doživotno druženje i suparništvo. Zajedno izlažu u salonu Gertrude Stein i njezine družice Alice B. Toklas,

gdje se skupljaju poznati slikari (Braque, Derain, Rousseau i pjesnici Max Jacob, Guillaume Apollinaire i dr.). Obitelj Gertrude Stein i sestre Cone, američki sakupljači suvremene umjetnosti, prikupili su stotine djela Matissea i Picassa. Nakon Prvoga svjetskog rata seli na jug Francuske u blizini Nice. Poslije teške bolesti iz invalidskih kolica stvara velike kolaže od papira („gouaches découpés“). U 1940-im izrađuje crno-bijele grafike i ilustracije za knjige (C. Baudelaire, S. Mallarmé i J. Joyce), kakva je i naša knjiga Tristana Tzara. Izdaje knjigu, ograničeno izdanje od oko 100 otisaka raznobojnih izreza kolaža praćenih zapisima misli, pod nazivom „Jazz“. Izrađuje keramiku, tapiserije, staklo, scenografije i kostime za „Ballets Russe“ S. P. Djagileva (I. Stravinski, Slavujev pjev, 1920.). Kao obraćenik bavi se višegodišnjim projektima izrade vitraja (Chapelle du Rosaire de Vence). Umire u 84. godini u Nici.⁸

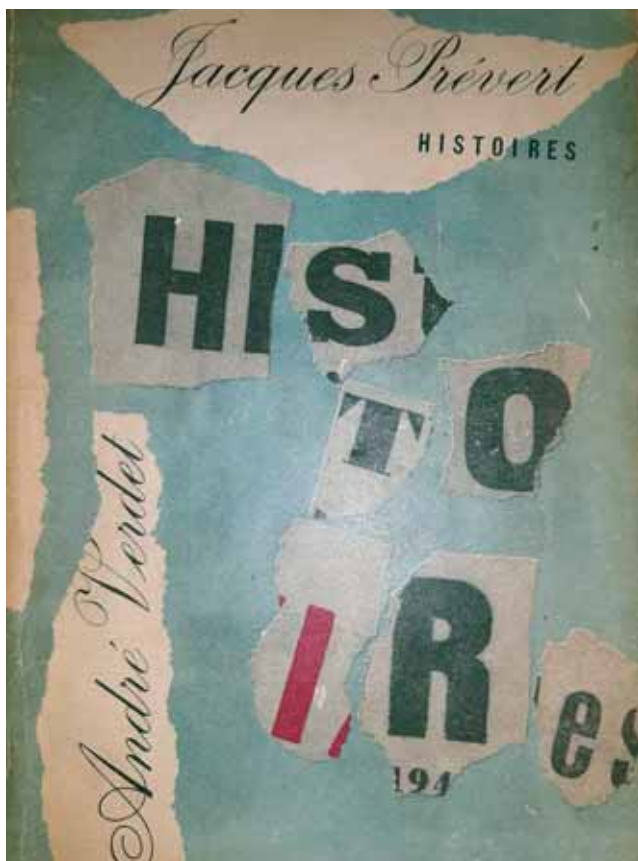
Tristan Tzara, pravim imenom Samuel Rosenstock (Moinesti, 6. 4. 1896. - Pariz, 25. 12. 1963.), francuski je pjesnik židovskog podrijetla, rođen u Rumunjskoj. Nakon boravka u Zürichu od 1916. godine, u Pariz odlazi 1919. godine te ondje postaje središnja figura dadaizma („Sedam manifesta dadaizma“, 1924.). Uređuje časopise, nastupe u obliku performansa, piše manifeste i poeziju krajnje slobodno povezanih riječi („Prva nebeska pustolovina gospodina Antipyina“, 1916., ilustracije M. Janco; upisan u katalog Joséa Cortija!). Nakon gašenja pokreta Dada u drami „Le Coeur à gaz“ (Plinsko srce) pokazuje svoje ludičke vizije oslobođene svakog političkog utjecaja i nihilizma. Krajem 1920-ih priključuje se pokretu nadrealizma (francuski „surréalisme“). U svojim zbirkama pjesama „Où boivent les loups“ (Gdje piju vuci), „L’Arbre des voyageurs“ (Stablo putnika) i poemi „L’Homme aproximatif“ (Približan čovjek) napušta teme anarhizma u korist onih o ljudskom egzistencijalizmu izloženih nadrealističkom metaforikom. Sredinom 1930-ih približava se komunizmu i okreće se angažiranoj poeziji kao u našoj knjizi „Midi gagnés“ (Pokoreni jug) o Španjolskom građanskom ratu. Tijekom Drugoga svjetskog rata priključuje se Francuskom pokretu otpora i postaje član Komunističke partije Francuske, iz koje izlazi 1956. godina zbog intervencije SSSR-a u Mađarskoj. U kasnijim zbirkama „Parler seul“, 1950. (Samotni govor) i „La face intérieure“ 1953. (Unutarnje lice) približava se tradicionalnom lirizmu (unutarnje tjeskobe, osebujne utopističke vizije). Umro je na Božić 1963. godine te je pokopan na groblju Montparnasse u Parizu.⁹

Obično iznenađenjem smatramo efekt koji na nas ostave neobični događaji, suprotno od onoga što očekujemo, kada iz sigurnosti odemo u nešto potpuno suprotno ili pak kada ništa ne očekujemo, a nešto važno, neobično, zastrašujuće ili intrigantno nas dovede u potpuno suprotno stanje akcije, pozornosti, napetosti ili znatiželje. Naizgled standardno

⁸ https://hr.wikipedia.org/wiki/Henri_Matisse Matisse, Henri. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 12. 5. 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39468>>.

⁹ Tristan. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 12. 5. 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=62902>>.

poslijeratno francusko izdanje pjesama Jacquesa Préverta i Andréa Verdeteta pod zajedničkim naslovom „Histoires“ zaintrigiralo me prije svega zbog ilustracije na koricama koja me podsjetila na neka vrlo slična rješenja naših izdanja iz 60-ih godina, iako se sada ne mogu sjetiti nijedne knjige (sjetit ću se kada tekst bude otisnut!), no neka se rješenja javljaju kao vječno dobra i inovativna. To je kolaž iskidanih „novinskih“ slova i papirića, od kojih je autor rješenja naslovne ilustracije Pierre Faucheux na plavo-zelenoj podlozi složio naslov knjige, autore, a na zadnjim koricama, koje su preko hrpta motivom spojene s prednjim, neuobičajeno je otisnuo dio jedne od najpoznatijih Prévertovih pjesama iz ove zbirke na bijeloj novinskoj poderotini („Chansons du mois de mai“). Nered u prostoru, različiti fontovi, veličine te crna i crvena slova podsjećaju na rješenja s izdanja iz dvadesetih i tridesetih godina, godina početaka nadrealizma (surréalisme). Na plavo-zelenoj izblijedjeloj podlozi se još u tzv. štrihu naslućuju jedva vidljiva tamnija slova, što dodatno daje dojam dubine i lebdenja papirića.

Sl. 9 a, b. Ilustracija obje strane korica Pierrea Faucheuxa

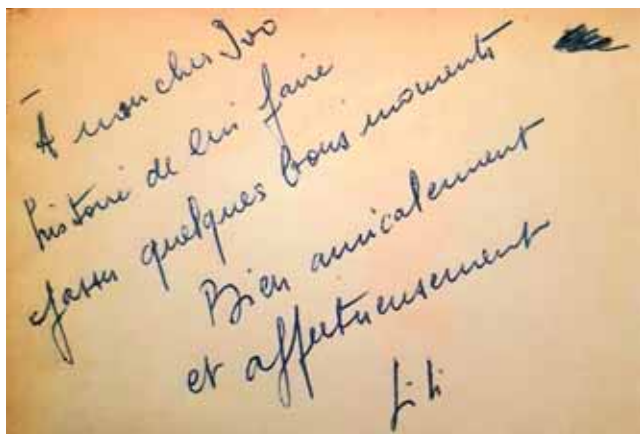
U ovom drugom izdanju iz 1950. godine (prvo 1948. godine, Éditions du Pré aux Clercs) na žučkastom papiru manjeg formata (19,3 x 14,3, jednakog formata kao i korice, ručno razrezanih araka, na 248 stranica, bez ilustracija) otisnuto je 49 Prévertovih i 79 Verdetovih pjesama. Naslovi pjesama otisnuti su velikim slovima (kapitalom), dok su pjesme otisnute kurzivom s dosta praznog prostora. Verdet nekoliko pjesama posvećuje svojoj obitelji („Gentil paysage“

Germain i Joséphin Verdet; „Méditerranée“ Rose Verdet) ili prijateljima („Nature morte“ Anita i Cechino Petitpierre; „T'en souviens – tu?“ Jeannette i Jean de Meyenbourg; „A cet instant“ Kaji; „A travers les Jardins“ Jeanne; „Paysage“ Camille Paerèze). Jednu posvećuje i Pablu Picassu pod naslovom „La borne“ na stranici 221.

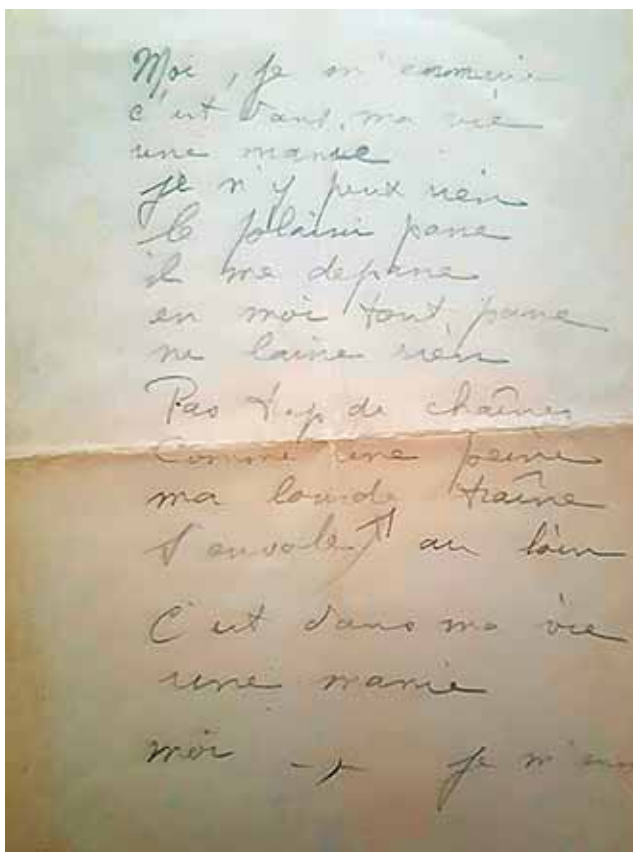
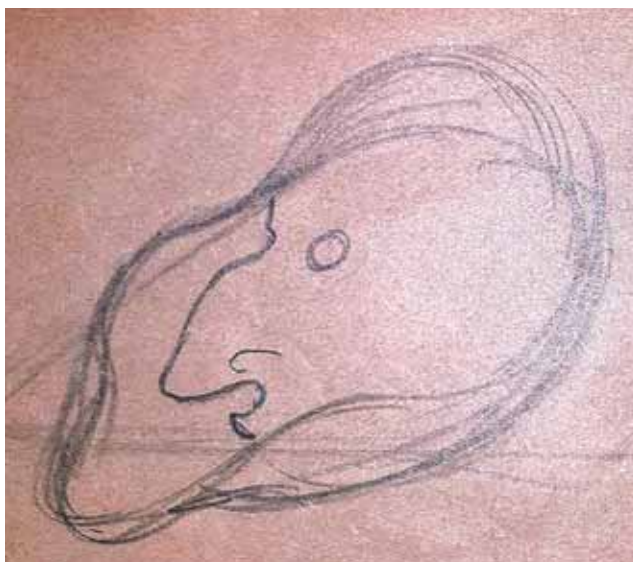
Poslije naslovnice na 6. stranica slijede standardni podaci o tisku, nakladi i papiru. Na posebnom finom papiru (vélin) otisnuto je 350 numeriranih primjeraka i nekoliko primjeraka izvan prodaje s oznakom H. C. Taj otisak predstavlja originalno izdanje reprints, prepravljeno i nadopunjeno. Na zadnjoj, 248. stranici naveden je autor rješenja koje predstavlja ovaj svezak, odnosno autor ilustracije korica Pierre Faucheux, listopad 1950. godine otisnut je u tiskari L’Imprimerie Chaix, Rue Bergère, Paris (No 4454-10-1950. – No d’editeur : I. – Dépôt légal :4e trimestre 1950.).

No poslije ovih požutjelih suhih listova treba spomenuti ta najavljena iznenađenja koja zapravo nisu dio ovoga izdanja, ali dio su možda neispisane povijesti osoba koje su vezane uz autore i osobe koje su s njima bile u društvu. Prilikom kupnje ove knjige na drugom predlistu, u lijevom uglu, uočio sam ukoso napisanu, meni djelomično nečitku posvetu, i to ponovno nekom Ivi, ovaj puta od Lili, bez mjesta i datuma: „A mon cher Ivo histoire (?) de lui faire fassu (?) quelques bons moments / Bien amicalement et affeulensement (?) / Lili“ = Mome dragom Ivi...

Sl. 10. Posveta Lili (Masson) Ivi

Ponovno „nekom Ivi“ jer sam već imao jednu knjigu s posvetom Ivi Štajneru, koju sam spomenuo i u uvodu ovoga rada, a o kojoj ćemo nešto kasnije. Bila mi je neobična takva podudarnost pa sam provjerio dobavljača i ispostavilo se da je riječ o istoj osobi iz Zagreba. Nakon poziva i razgovora izrazio sam sumnju da su možda obje knjige nabavljene na istome mjestu ili od iste osobe, no to nije bio slučaj. Ipak je bilo neobično, dvije knjige na francuskom iz 50-ih godina posvećene Ivi. Ivo na kraju nije samo hrvatsko ime. Lili mi i nakon predane pretrage nije dalo ništa što bi ukazivalo na Ivu Štajnera, sve dok mi moj brat, dr. Nikola Radić, kao i mnogo puta do tada, nije dojavio da je Lili zapravo kći Odette Masson iz prvog braka sa slikarom Andréom Aiméom Massonom (Odette Cabalè udala se za Andréa Massona 13. 2. 1920. godine; Gladys zvana Lili, rođena 3. 11. 1920. godine),¹⁰ a Odette se nakon razvoda krajem 1929. godine udala (godina?) za gospodina Ivu Štajnera iz Zagreba, brata poznatog i nesretnog slikara Milana, pa je ova posveta znak privrženosti gospođice Lili svome očuhu Ivi. O Ivi Štajneru i njegovu životu i važnosti za hrvatsku umjetnost i kulturu ipak uz jednu drugu knjigu. I Lili je bila slikarica, što nije nevažno ako želimo barem naznačiti mogućnost da je mali crtež olovkom i pjesma na francuskom priložena i sačuvana između stranica knjige možda baš njezin rad i posveta Ivi Štajneru.

Sl. 11 a, b. Crtež/portret olovkom i pjesma u rukopisu pronađeni u knjizi

Je li skicozni portret profil Andréa Verdeta, teško je tvrditi, ali svakako postoje određene sličnosti. Na fotografiji iz 1977. godine Andréa Verdeta i Marija Tozzija, talijansko-francuskog slikara,¹¹ na kojoj su obojica snimljena iz profila, moglo bi se reći da bi mali portret (?) mogao biti profil i jednog i drugog!¹² Nismo našli podatak o druženju Verdeta i Odette Masson ili Ive Štajnera, no nije nemoguće da je Lili poznavala Verdeta jer je i sama bila slikarica.

¹⁰ <http://genealogiehistoiredefamilles.over-blog.com/2020/01/liens-entre-le-monde-des-arts-des-lettres-de-la-science-et-de-la-politique-dans-les-debuts-du-xxeme-siecle-partie-ii.html>

¹¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Mario_Tozzi

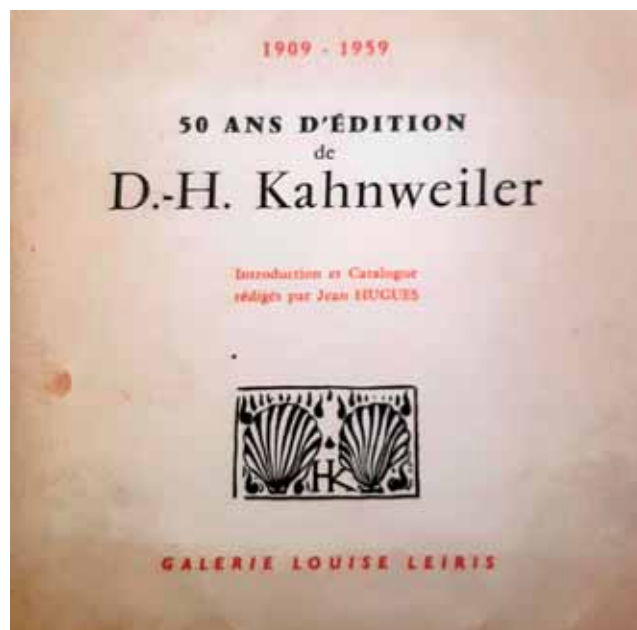
¹² https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mario_Tozzi_nel_1977_con_Andr%C3%A9_Verdet.jpg

André Verdet (Nica, 4. 8. 1913. – Saint-Paul de Vence, 19. 12. 2004.) odrastao je u Saint-Paul de Venceu. Nakon susreta s Jacquesom Prévertom 1941. godine započinje njihova suradnja, a zajedno su napisali četiri knjige, uključujući i našu. Kao člana Francuskog pokreta otpora Nijemci ga privode i 1944. godine odvođe u Auschwitz, a poslije u Buchenwald. Vraća se u Saint-Paul de Vence i ondje surađuje i prijateljuje s poznatim slikarima Georgesom Braqueom, Pablom Picassom, Hansom Hartungom, Fernandom Légerom, Henrijem Matisseom, Marcom Chagallom i drugima. O njima piše eseje, ali i portretira ih (Braque i Picasso zajedno) te se započinje baviti slikarstvom i kiparstvom, ali osniva i glazbeni sastav Bételgeuse nakon susreta s Billom Wymanom iz Rolling Stonesa i Jonom Andersona iz grupe Yes!¹³

Jacques Prévert (Neuilly-sur-Seine, 4. 2. 1900. – Omonville-la-Petite, 11. 4. 1977.) u početku je blizak nadrealistima te mu se prve pjesme odlikuju subverzivnom upotrebom jezika. Kasnije pjesme su sentimentalnije, uz ulični žargon, nepravilne rime, asonance, nabiranja, kako bi naglasio važnost sitnih događaja, romantičnih ljubavi, antimilitarizma, antiklerikalizma, suosjećanja s marginalcima i kritiku društvenih nepravdi. Mnoge su mu pjesme uglazbljene te su postale šansonijerski klasici u izvedbi Édith Piaf i Yvesa Montanda. Tekstovi tih šansona skupljeni su u zbirci „Paroles“ (Riječi) iz 1945. godine. Autor je brojnih filmskih scenarija.¹⁴

Pierre Faucheux (Pariz, 12. 2. 1924. - Suresnes, 16. 12. 1999.) jedan je od osnivača modernog francuskog dizajna. Pridružio se 1942. godine Flammarionu. Nakon Drugoga svjetskog rata postao je urednik Francuskog književnog kluba i stubokom mijenja francusku uredničku grafiku. U njegovu se radu osjeća nadrealistička inspiracija. Završio je arhitekturu i grafički dizajn, uređuje časopise za umjetnost i arhitekturu te osmišljava izložbe. Sudjelovao je u nekoliko nadrealističkih demonstracija. Osnovao je Atelier Pierre Faucheux, dizajnirao brojne korice knjiga (Pocket book), a knjiga „Pierre Faucheux, mađioničar knjige“ (Pariz, 1995.) dovoljno govori o njegovu doprinosu grafičkom dizajnu.¹⁵

I sljedeća knjiga je zapravo neka vrsta kataloga, no iako sadržajno i imenima tijesno povezana s katalogom knjižare Joséa Cortija, ipak konceptualno i dizajnom potpuno drugačija. Već je zapravo spomenuta u uvodu kao izvorište ovoga rada.

Sl. 12. Katalog D.-H. Kahnweilera

Prilikom nabave kataloga izložbe posvećene 50. obljetnici izdanja D.-H. Kahnweilera (1909. - 1959.) u Galeriji Louise Leiris, koja je bila predviđena od 13. studenoga do 19. prosinca 1959. godine, prodavatelj nije popuštao i naveo je da je to zbog posvete, što sam u konačnici i prihvatio, jer je potpis posvete bio Kahnweilerov. Moram naglasiti da prilikom internetske kupnje nikada nisam razmišljao jesam li zadovoljan postignutom cijenom jer je ona puno niža od istih izdanja na inozemnim stranicama. U konačnici, odlučio sam stvarati zbirku lijepih knjiga, pa možda i mali privatni muzej.

Katalog je kvadratnog oblika (16,7 x 16,7 cm), a zbog položenih redaka teksta odaje dojam lagane izduženosti u položeni pravokutnik. Iako je omot od tankog, žućkastog kartona, nije ga moguće skinuti s praznih korica bez oštećenja. Prednja je strana po rubovima osobito dobila žutosmečkasti ton, a oštra crta između bjeline i požutjelog dijela ukazuje na to da je na knjizi dugo na svjetlu bio neki manji predmet ili knjiga. Hrbat je osobito požutio. Hrapavost papira i njegova porozna struktura uzrok su još nekoliko mrlja, vjerojatno od masnoće s prstiju, pa je to još jedan signal kako o ovakvim knjigama treba posebno brinuti i rukovati njima u rukavicama, što ja, nažalost, ne činim. Knjiga je otisnuta na 42 stranice, a stranice s ilustracijama nisu numerirane.

Na koricama je tekst naizmjenično crven i crn, različitih fontova i veličina. Pokraj teksta otisnut je i ex libris (znak) Henrija Kahnweilera u crnoj boji. Isti, ali crveni otisnut je na stražnjim koricama. Između dviju školjki u obliku jakobove kapice inicijali „HK“ okruženi kapljičastim motivom, kišom ili vodom. Što je posebno zanimljivo, uz desnu stranicu, pri dnu se jedva uočavaju slova „PP“, što gotovo sigurno možemo protumačiti kao inicijale autora ex librisa, odnosno Pabla Picassa, pa bi Picasso bio i djelomični autor

¹³ https://de.wikipedia.org/wiki/Andr%C3%A9_Verdet

¹⁴ Prévert, Jacques. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 17. 5. 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=50262>>.

¹⁵ https://fr.wikipedia.org/wiki/Pierre_Faucheux

naslovne ilustracije! Je li školjka kao simbol hodočasništva (franc. St. Jacques), i zapravo je hodočasnicima služila za konzumiranje vode, simbolički vezana za Kahnweilera, teško je zaključiti, ali sigurno postoje neka ideja i značenje. Brojne su ponude ovoga kataloga na internetskim stranicama, ali nema spomena o ovom ex librisu ili Picassu kao autoru, no moguće je da se on ipak negdje u stručnoj literaturi spominje.

Sl. 13. Ex libris Kahnweilera sa stražnjih korica autora Pabla Picassa

Kao što smo u samome uvodu naveli, katalog je posvećen iznimno važnom galeristu, kolekcionaru i povjesničaru umjetnosti Daniel-Henryju Kahnweileru i 50. obljetnici rada njegove galerije na izdavanju knjiga koje su povezivale suvremene i avangardne književnike/pjesnike i slikare. Uvod i tekst napisao je Jean Hugues.

Nakon naslovnice slijedi faksimil pisma Guillaumea Apollinairea Henryju Kahnweileru, datiranog 28. studenoga 1910., u povodu prvog izdanja u ovoj „seriji“, koje je ujedno bilo i prvo izdanje Apollinairea („L'Enchanteur pourrissant“, 1909.) i, naravno, njegove zahvale. Uvodni tekst je informativan i prolazi cijelu karijeru s osobitim osvrtom na suradnju s brojnim književnicima i slikarima. Na kraju uvoda autor navodi da od 1939. godine Kahnweiler objavljuje posebne najave pojedinih izložbi, koje su u ovome katalogu prvi put objavljene zajedno na pripadajućim stranicama. Na zadnjoj stranici navedeni su podaci o tisku: „Ovaj katalog No I-serija B dovršio je majstor tiskar Draeger Frères u Montrougeu 10. studenoga 1959.“ Pri dnu stranice navedeni su distributeri za Njemačku, Francusku i Švicarsku, Veliku Britaniju i SAD. Na samome dnu su podaci tiskare: D. L. 1959-4 - I. 3441 - E. 2886 - Printed in France. Važno je napomenuti da je navedena tiskara imala heliografsku opremu za tisak tzv. heliogravura, koji je imao svoje prednosti pred ofsetom jer nije imao zrnatu strukturu otisnutih ilustracija, no zbog svoje složenosti nije općeprihvaćen pa danas ima samo nekoliko kvalitetnih tiskara koje još rade tom tehnikom.

Sl. 14. Ilustracija Georgesa Braquea za „La Pi ge de Medusé Erika Satieja (uz str. 10)

Nakon uvoda slijede kronološki podaci o izdanjima. Prvo autor teksta i naslov, zatim vrsta ilustracije i umjetnik. Izdvojeni su podaci o broju ilustracija, formatu knjige i broju stranica, zatim podaci o vrsti papira, broju primjeraka i numeraciji. Na kraju, kurzivom opaske (npr. Prva knjiga Guillaumea Apollinairea i prva knjiga koju je ilustrirao André Derain). Na desnoj stranici je ilustracija. Crno-bijele ilustracije otisnute su direktno na papir sa sivom podlogom i izvrsne su kvalitete. Ilustracije u boji (5) otisnute su na posebnom papiru koji je manjeg formata od stranice te su lagano prilijepljene samo gornjom stranicom.

Svakako je vrlo važno da su na stranicama 37 - 40 objavljene kronološke tablice s naslovom knjige, autorom, ilustratorom i formatom. Zvezdicom su naznačene ilustracije u boji. Zatim su posebno izdvojene dvije tablice autora i ilustratora s naznačenom stranicom/stranicama.

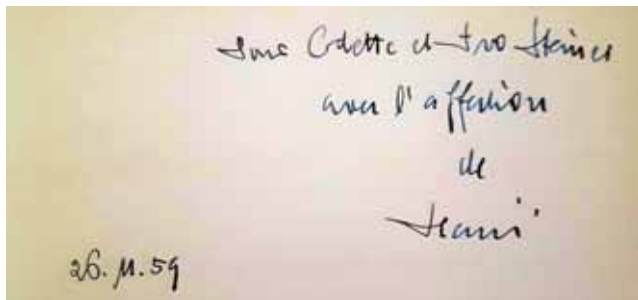
Daniel-Henry Kahnweiler (Mannheim, 25. 6. 1884. - Pariz, 11. 1. 1979.) bio je galerist, sakupljač avangardne umjetnosti i izdavač. Obrazovani povjesničar umjetnosti podupire kubiste te osobito utječe na karijeru Pabla Picassa i Georgesa Braquea. Već kao mladić otvara malu galeriju 1907. godine. Uskoro postaje ekskluzivni zastupnik P. Picassa, G. Braquea, M. de Vlamincka, Fernanda Légera i Juan Grisa te izdaje knjige Guillaumea Apollinairea, Andréa Malrauxa, Antonina Artauda i drugih koje ilustriraju navedeni i brojni drugi slikari. Tijekom Prvoga svjetskog rata kao stranac gubi svu imovinu pa francuska država prodaje na aukciji svu njegovu imovinu i slike. U rujnu 1920. godine s „tihim partnerom“ otvara Galerie Simon (André Cahen znan kao André Simon) i sklapa ugovore s Andréom Massonom i Paulom Kleom. U vrijeme Drugoga svjetskog rata skriva se kao Židov, a sestra njegove supruge vodi galeriju pod svojim imenom Galerie Louise Leiris, a nakon povratka pa sve do pred smrt Kahnweilera radi kao direktor galerije. Napisao je nekoliko knjiga o umjetnicima s kojima je bio povezan, a objavio je i memoare 1961. godine („Mes galleries et mes peintres“ = Moje galerije i moji slikari).¹⁶ Dok je boravio u Švicarskoj i dok su u Francuskoj prodali

¹⁶ <https://www.britannica.com/biography/Daniel-Henry-Kahnweiler-French-art-dealer-and-publisher>

oko 3000 slika iz njegove zbirke, uglavnom djela Picassa, Braquea, Grisa, Legera i drugih, napisao je kapitalno djelo „The Rise of Cubism“. Poznati su portreti Kahnweilera koje su naslikali P. Picasso u kubističkom stilu (1910.) i Kees van Dongen u ekspresionističkom stilu (oko 1907./1908.). Dongen je imao prvu izložbu u galeriji Kahnweilera već 1908. godine.¹⁷

I na kraju, na predlistu ovog kataloga, posveta je koja ovu knjigu ne čini lijepom, ali svakako je čini vrijednom i zanimljivom i za našu povijest umjetnosti. Posveta je to Henryja Kahnweilera od 26. studenoga 1959. godine Odette i Ivi Štajneru “S ??? Odette et Ivo Steiner avec l'affection de Henri”. Očito je da posveta nije napisana na dan otvorenja izložbe, 13. studenoga 1959., nego nekom drugom prigodom.

Zahvaljujem kolegi Berislavu Valušeku na čitanju i prepoznavanju imena Ive Štajnera, nakon čega je bilo jasno da je Odette zapravo njegova supruga Odette Cabalé, prva supruga Andréa Massona, s kojim je bila u braku od 1920. do 1929. godine i ima spomenutu kćer Lili. André i Odette Masson bili su bliski prijatelji Kahnweilera i vjerojatno je to bio put kojim je posveta došla u ovaj katalog iako je prošlo trideset godina od njihova razvoda. Kako je i kada Ivo Štajner upoznao Odette te se njome oženio, tek treba istražiti jer je boravio u Parizu nekoliko puta, kao i to kakav je bio njegov odnos s umjetnicima 50-ih godina u Parizu, odnosno treba istražiti i naše izvore o odnosu i vezama Ive Štajnera s našim suvremenim umjetnicima, osobito članovima Gorgone te utjecaju njegovih iskustava i saznanja iz druženja s poznatim francuskim umjetnicima toga doba.

Sl. 15. Posveta Kahnweilera Odette (Cabalé, ranije udana Masson) i Ivi Steineru

Ivo Štajner (Sisak, 26. 7. 1906. - Zagreb, 11. 3. 1980.), sin Hinka i Rosalije rođ. Deutsch te brat slikara Milana i sestre Elze ud. Mirjević, nakon završetka Klasične gimnazije u Zagrebu 1925. godine, studira sociologiju i društvene znanosti u Berlinu i Frankfurtu na Majni. Nakon što je apsolvirao odlazi u Pariz, gdje na Faculté des sciences polazi predavanja iz teorije vjerojatnosti i matematičke statistike (1929. - 1931.). U Zagrebu je ponovno od 1931. do 1938., a potom opet odlazi u Pariz, gdje na Sorbonnei studira povijest umjetnosti (1938. - 1941.). Nakon uspostave NDH njegovu imovinu 24. 6. 1941. godine prijavljuje ovlaštenik Dragutin

Friedman. Za nacističke okupacije Francuske priključio se pokretu otpora. Preko Španjolske i Portugala izbjegao je u Alžir, gdje boravi u Internacionalnom logoru. Početkom 1944. godine dolazi u Hrvatsku i priključuje se partizanima. Djeluje kao referent za umjetnost ZAVNOH-a. Nakon rata djelovao je u Zagrebu kao službenik Ministarstva prosvjete i kao referent Odjela za kulturu i umjetnost. Prevodi s francuskog umjetničke tekstove u periodici. Blizak je umjetničkoj grupi Gorgona (1956. - 1966.). Sačuvao je umjetničku ostavštinu rano preminulog brata Milana i s Josipom Vaništom predstavio je javnosti.¹⁸

Kako je Milan umro od španjolske gripe u 26. godini između 4. i 5. prosinca 1918. godine, ali je ostavio vrlo važna umjetnička djela, u vrijeme NDH brat Ivo uspio je sakriti njegova djela pa ih je nakon Drugoga svjetskog rata zajedno s Vaništom i prezentirao. Vaništa je postao i skrbnik Ive Štajnera i nasljednik slika njegova brata nakon Ivine smrti. Sada, nakon smrti Vanište slike uglavnom idu na javnu aukciju!?

U nekoj priči ili knjizi o Ivi Štajneru možda ćemo više doznati o njegovu životu koji je očito bio, ako ne buran, barem uzbudljiv, a detalji kao što je ova posveta u našem katalogu mogu barem malo pridonijeti budućim istraživačima.

I na kraju francuskih lijepih i neobičnih knjiga jedna debela i relativno mlada. Iako je autor Amerikanac, ilustratori, ili bolje reći slikari, i izdavač su francuska elita. Tako i knjiga izgleda - zaštićena u tamnocrvenoj kutiji, tvrdih, debelih korica (23x 18 cm), na lučnom hrptu naslov, kratica „nrf“ (La Nouvelle Revue française) i godina izdanja 1963. te oplemenjena sjajnom iluzionističkom opremom korica Paula Boneta,¹⁹ između koji su otisnute „Nouvelles et récits“ (Novele i pripovijetke/priče) Ernesta Hemingwaya u izdanju Gallimarda iz 1963. godine na 829 stranica. Gallimard je osnovan 1911. godine (Gaston Gallimard, André Gide i Jean Schlumberger) kao Les Éditions de la Nouvelle Revue Française („nrf“). Od 1911. do 1919. izdao je stotinjak naslova. Od 1919. to je Librairie Gallimard. Danas jedna od najvažnijih izdavačkih kuća u svojoj je povijesti izdala knjige više od 30 dobitnika Nobelove nagrade za književnost te Pulitzerove nagrade.²⁰ Originalni naslov „The Fifth Column and the Forty-Nine First Stories“ zapravo je Hemingwayeva antologija izdana 1938. (ili 1939.) godine (Scribner). Stanje knjige je izvrsno i čini se da nije baš čitana.

¹⁸ <https://zbl.lzmk.hr/?p=2374>

¹⁹ Paul Bonet upravo je poznat po opremi korica knjiga.

²⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/%C3%89ditions_Gallimard

¹⁷ monoskop.org/Daniel-Henry_Kahnweiler.

Sl. 16. Korice Paula Boneta

Naslovnica je tradicionalno crvena, ali ovaj put tamnocrvena te crna tipografija različitih fontova i veličina s naslovima zbirke iz kojih su preuzete novele i pripovijetke ispod glavnog naslova. Ilustracije su naslikali M. Ciry (3+4) za zbirku „Cinquante mille dollars“ i „Dix indiens“, L. Coutaud (7+2) za zbirku „Paradis perdu“ i „La cinquième collone“, H. Erni (6) za zbirku „Les vertes collines d’Afrique“ i A. Masson (10) za zbirku „Mort dans l’apres midi“. Popis ilustracija i djela je na kraju. Sve originalne ilustracije naslikane su u tehnici akvarela. Knjiga je otisnuta u tiskari Floch u Mayenneu, za sjajnu kvalitetu ofset tiska ilustracija zaslužne su priprema i tiskara Societé Technique d’Offset i Bussière et Nouël, a otisnute su u tiskari S. I. D. I. u Levalloisu. Papir vélin Plumex za tekst i vélin Offset za ilustracije specijalno su izrađeni za Papeteries Téka i Libert. Ukupna naklada je 10.250 primjeraka, od koje je 10.000 numerirano od 1 do 10.000, a 250 od 10.001 do 10.250 je izvan prodaje. Datum je 25. veljače 1963., a broj primjerka označen je naknadno otisnutim blijedim pečatom: 8374. Otisnuto je u Francuskoj. U dnu stranice: No d’édition : 9.350; dépôt légal : 1er trim. 1963. (5437).

Ovo zaista bogato ilustrirano i možemo reći divotizdanje otisnuto u relativno velikoj tiraži vjerojatno je imalo za cilj pokriti velike troškove ilustriranja, ali Gallimard je i danas izdavačka kuća poznata upravo po takvim kapitalnim i kvalitetno otisnutim knjigama.

Paul Bonet (Pariz, 1884. - Pariz, 1971.), slikar i suvremeni autor knjižnih uveza (korica), među bibliofilima je poznat po svome industrijskom modelu uveza. Njegove

prve korice izložene su 1925. godine u Musée Galliera i kasnije na Salon des artistes décorateurs, kada je već priznati umjetnik. Zanimljiva je njegova opservacija o knjižnom uvezu, odnosno ilustraciji korica: „Dekor uveza mora biti dekorativna sinteza knjige. Držite granicu apstraktnog i konkretnog, uzmite prvi koji je izrazito duhovan (motiv, op. a.), ali ublažite ga konkretnim kako biste izbjegli bezličan, kako bi se osiguralo da obvezujuće pokušava izraziti dušu knjige bez pada u vulgarno, u skladu s novim likovnim tendencijama.“ Od 1941. do 1967. godine Gallimard je objavio 552 naslova, od kojih su najveći dio korica ilustrirali Paul Bonet ili Mario Prassinosa.²¹

Pitanje je koliko je moguće, ali i uputno opisivati biografije i ilustracije četiri nabrojena sjajna umjetnika, no ipak se mora vidjeti knjiga. I, naravno, barem pokušati pročitati pokoju novelu na francuskom ili hrvatskom jer su i ilustracije povezane sa sadržajem. Njihov uglavnom vrlo živi kolorit, sjajno reproduciran, ostavlja dojam da ste u nekoj vrsti moderne slikovnice ili čak galerije. Posebno su impresivne ilustracije Andréa Massona u djelu (romanu) „Mort dans l’apres-midi“ (od 579. do 819. stranice), koje je prvi put kao samostalna knjiga bilo objavljeno 1932. godine pod naslovom „Death in the Afternoon“ (Smrt popodne) s temom o borbi s bikovima u Španjolskoj, kojom je Hemingway bio impresioniran te je branio njezin ritual i značenje. Svaka ilustracija je potpisana inicijalima autora (MC / inicijali = Michel Ciry) ili potpisom autora (Coutaud / potpis = Lucien Coutaud; H Erni 62 / potpis i godina = Hans Erni; André Masson potpis). Jedino Erni datira svaku ilustraciju sa 62, odnosno 1962. godinom, što je potvrda da su rađene upravo za to Hemingwayevo izdanje, kao i ilustracije ostalih autora.

Michel Ciry (La Baule, 1919. - Varengeville-sur-Mer, 2018.), slikar, grafičar, pisac i skladatelj, uz grafike je izradio brojne ilustracije za bibliofilska izdanja. Ustanovio je međunarodnu nagradu za grafičare „Michel Ciry“ te izrađivao poštanske marke. Uz brojne nagrade, 1957. godine Nacionalni odbor za francuske ilustrirane knjige na izložbi „Remek-djela suvremenih francuskih ilustratora“ izložio je i njegove radove.²²

Lucien Coutaud (Gard, 1904. – Pariz, 1977.), slikar i grafičar, radio je dosta kao kazališni scenograf. Pohađao je Likovnu školu u Nimesu, a posebno ga zanimaju borbe s bikovima. Od 1924. godine živi u Parizu te ga zanimaju Chirico, Ernst i Klee. Ilustrira knjige i stvara kostime za predstave, a prvu samostalnu izložbu imao je u Parizu 1931. godine (Galerie des Quatre Chemins). Surađuje s nadrealistima i održava prijateljske odnose s J. Prévertom, a u Antibesu se druži s Matisseom i Picassom. Ilustrira zbirke pjesama. U 30-im i 40-im uglavnom radi za kazalište i kartone za tapiserije. Poslije Drugoga svjetskog rata samostalno izlaže u svjetskim metropolama (Tokio, London, Buenos Aires...). Ilustrira 1950. godine

²¹ https://fr.wikipedia.org/wiki/Paul_Bonet

²² https://fr.wikipedia.org/wiki/Michel_Ciry

Rimbaudovu „Sezonu u paklu“. U Saarbrückenu sudjeluje na izložbi „Nadrealističko slikarstvo u Europi“ 1952. godine. Puno slika tehnikom gvaša. Na Biennalu u Veneciji u odjeljku Fantasy Art izloženi su njegovi radovi. Slika borbe s bikovima, izrađuju se njegove monografije te organiziraju samostalne izložbe. Coutaudov figurativni stil razvio se prema apstrakciji, blizak je nadrealizmu, ali uvijek neovisan. Paul Éluard, s kojim se intenzivno druži 40-ih godina, u svojoj knjizi „Otvorene knjige“ u posveti piše: „Lucienou Coutaudu kojem se divim!“²³

Sl. 17 a, b. Ilustracije M. Ciry i L. Coutauda (uz str. 81 i 358)

23 https://fr.wikipedia.org/wiki/Lucien_Coutaud

Hans Erni (Lucerne, 1909. – Lucerne, 2015.), slikar, dizajner, ilustrator, kipar i grafičar, studirao je u Parizu i Berlinu. Izrađivao je poštanske marke, litografije i reklamne kampanje. U Lucernu mu posvećuju muzej Hans Erni Museum. Pravi nacрте za švicarske franke, ali neposredno prije tiska ga odbijaju jer je prokazan kao komunist iako nije bio član niti jedne stranke. Realizirao je oko 300 postera, ilustrirao oko 200 knjiga, izradio oko 90 poštanskih maraka i 25 medalja. Organizira izložbu Picassa u Lucernu te od 1936. godine i sam stvara apstrakciju. Od 1950. do 1952. izlaže u Južnoj Americi. Nakon boravka u Gvineji i Mauretaniji crta afričke motive, osobito životinje (kao u našoj knjizi!, op. a.). U svom je muzeju napravio mural dužine 30 metara. Umro je u dubokoj starosti, u dobi od 106 godina.²⁴

André Masson (Balagny-sur-Thérain, 1896. – Pariz, 1987.) imao je trajnu inspiraciju u djetinjstvu u prirodi. S 11 godina upisao je Académie royal des beaux-arts i École des arts décoratifs u Bruxellesu. Upoznaje djelo Jamesa Ensora prije nego što je upoznao ideje futurista i kubista. Sa 16 godina dobio je Gran prix de la Académie. Prvi svjetski rat je, osim rana na tijelu, ostavio u njemu i teške psihičke traume. Nakon kratke kubističke faze u ranim 20-ima, povezuje se s nadrealistima („automatic writing“). André Breton ga je pozvao da se priključi nadrealistima. Njihov časopis La révolution surréaliste objavljuje Massonove „automatičke“ crteže. Eksperimentira s različitim medijima (pijesak) dopuštajući da slučajnost utječe na rezultate njegova rada. Krajem 20-ih distancira se od nadrealista zbog njihova previše dogmatskog proglašenja. Suraduje s drugim umjetnicima i izdavačima (Georges Bataille, revija Acéphale = Bezglav). Tijekom Drugoga svjetskog rata odlazi u SAD i eksperimentira s automatizmom kao slikarskim postupkom te utječe na Jacksona Pollocka. Vrijeme provodi u ruralnom Connecticutu i izrađuje ekspresivne pejzaže s indijanskim motivima iz mitologije Irokeza. Vraća se 1946. godine u Francusku, zanima ga zen budizam te kombinira razne utjecaje (impresionizam, apstraktni ekspresionizam). Dobiva Grand prix national des arts 1954. godine. Radovi mu postaju sve više apstraktni. Na Biennalu u Veneciji 1958. godine posvećena mu je cijela soba. Radi scenografije za kazalište. Književnik i ondašnji ministar kulture Francuske André Malraux naručio je oslikavanje stropa Théâtre de l’Odéon 1965. godine u Parizu. Prva velika njegova retrospektiva postavljena je u Baltimoreu 1941. godine, kasnije i izložbe u Bernu i Amsterdamu 1964., u Museum of Modern Art u New Yorku 1976. te u Centru Georges Pompidou u Parizu 1981. i u Londonu 1987. godine.²⁵

24 https://en.wikipedia.org/wiki/Hans_Erni

25 <https://www.guggenheim.org/artwork/artist/andre-masson>

Sl. 18 a, b. *Ilustracije H. Ernija i A. Massona (uz str. 496 i 640)*

I što reći umjesto zaključka a što nije već rečeno. Pa svakako da je svaka knjiga predmet, muzejski predmet, arhivski dokument, umjetnički ili barem obrtnički uradak, naravno uz to što je književni ili znanstveni uradak. U brojnim primjerima su upravo intencije izdavača, odnosno književnika i umjetnika knjizi dati ambivalentnu, jednakoznačnu vrijednost kao umjetničkom i književnom djelu, što su ovdje samo neke knjige, koje onda možemo i nazvati lijepim knjigama. No ovdje je dio knjiga učinjen privlačnim čitateljima samo naslovnom ilustracijom korica poznatih umjetnika, ali tako su one na neki način postale umjetnička, likovna djela, osobito ako su ilustracije rađene posebno za određeno izdanje. Nažalost, brojne su originalne ilustracije izgubljene u tiskarama ili tijekom burnih vremena pa nam knjige ostaju jedini izvor.

Ipak, čini se da je prilikom inventariziranja, pa onda i objavljivanja i izlaganja ovakvih knjiga, potrebno više pozornosti posvetiti i nekima od ovdje opisanih sadržaja koji uglavnom ostaju izvan protokola, pa onda i izvan mogućnosti uvida i, naravno, mogućeg interesa.

Nažalost, na policama su nevidljive pa sam stoga „Bordell“ Curta Corrintha s ilustracijom Cesara Kleina (Berlin, 1920.) uramio, naravno s vratašcima za promjenu. Jer, nije dobro da je predugo izložena svjetlu.

SECHS SCHÖNE BÜCHER + SIX BEAUX LIVRES + ŠEST LIJEPIH KNJIGA iliti MVMMENSCHANTZ DES TODES

SUMMARY

The work is inspired by the personal collection of the author, which was supposed to be the foundation of the private Museum of Fine Books, and whose realization was interrupted due to administrative obstacles. The very idea of the book as a museum and art object has been emphasized in several works by the author, so this is more a combination of beautiful and rare books as sources of new knowledge presented in a personal way, as the collection was created. Due to the size of the text and the amount of illustrations in this issue of the Osječki zbornik, we are publishing the second third of the paper.

The term “beautiful book” is often associated with Henry D. Kahnweiler, who in 1909 began publishing a series of books by famous avant-garde contemporary writers (Guillaume Apollinaire, Max Jacob, André Malraux, Erik Satie, Gertrude Stein, Tristan Tzara, Maurice de Vlaminck and others) illustrated by avant-garde contemporary painters (André Derain, Pablo Picasso, Fernand Léger, G. Braque, E. Lascaux, Juan Gris, Maurice de Vlaminck). On the occasion of the 50th anniversary of D.-H. Kahnweiler, a brilliant small catalog was published in 1959 at the Galerie Louise Leiris (November 13 - December 19, 1959). Its content, as well as Kahnweiler’s dedication to Ivo Steiner and his wife Odette Masson (maiden Cabalè), “made” me start a “crazy project” of collecting beautiful books. Well, some others as well!

The catalog of books entitled “LES LIVRES Surréalistes” / ainsi que LES PUBLICATIONS SURREALISTE / sont toujours en vente à la LIBRAIRIE JOSÉ CORTI (1931) is certainly special, not only in form and design, but especially in contemporary content.

The selection of books is not only a matter of important writers or authors of illustrations, famous painters at the

time of printing titles or values as rare editions, but also two dedications to Ivo Steiner, brother of Croatian painter Milan, whose role in modern Croatian art remains to be explored.

The remaining four books are:

Paul Verlaine, “Parallèlement / Chanson pour elle”, (1936), “with five illustrations by Édouard Chimoto.

Tristan Tzara “Midis gagnés, poèmes” (1939), with six drawings by Henri Matisse.

Poems by Jacques Prévert and André Verdet under the common title “Histoires” (1950), with a cover illustration by Pierre Faucheux (dedication of Lili Masson to Ivo Steiner!).

“Nouvelles et récits” by Ernest Hemingway (1963), with cover by Paul Bonet and illustrations by M. Ciry (3 + 4) for the collection “Cinquante mille dollars” and “Dix indiens” by L. Coutaud (7 + 2) for the collection “Paradis perdu” and “La cinquième collone”, H. Ernia (6) for the collection “Les vertes collines d’Afrique” and A. Masson (10) for the collection “Mort dans l’après midi”.

I chose “magic formula 6 + 6 + 6” as a selection from our small collection of beautiful books and publications to try to conjure up the term “beautiful book”, but also because the selected books have some links with our artists, writers, people and events, and who have left their mark on them in various ways. The printed content of books here is mostly just illustration to illustrations, and notes, dedications, covers, illustrations, information about the book as an object (number of pieces, type of paper, publisher, printer, price, etc.) are actually a topic or riddle to be solved.

Keywords: beautiful book, illustration, artists, writers, type of paper, cover.